

Pekka Tarkan Joel Lehtonen

Pekka Tarkka: Joel Lehtonen II. Vuodet 1918–1934. Otava 2012. 591 s.

Kirjailija Joel Lehtosen (1881–1934) elämäkerran jälkimmäinen osa *Joel Lehtonen II. Vuodet 1918–1934* on kirjallisuudentutkija Pekka Tarkan kirjoittaman elämäkerran tuhti päätös. Siinä käydään läpi paitsi kirjailijan tunnetuimmaksi jäänyt 1920-luvun tuotanto myös hänen sairautsiensa rasittama elämä 52-vuotiaana tehtyyn itsemurhaan saakka. Vaikka 1900-luvun alun Suomessa monet kirjailijat olivat nousseet vähäisistä tai jopa köyhistä oloista, oli Lehtosen elämän alku äitinsä hylkäämisenä aviottomana lapsena, huutolaisena ja lopulta kasvattilapsena poikkeuksellisen karu. Tätä alkutaivalta Tarkka valottaa elämäkerran ensimmäisessä osassa. Toisessa osassa Lehtonen on jo tehnyt ”luokkaretkensä”: opiskellut, debytoinut onnistuneesti 1900-luvun alussa ja noussut sivistyneistön joukkoon pääkaupunkiseudulle kärsien kuitenkin samanlaisista ulkopuolisuuden ja erilaisuuden tun-

teista kuin kuka tahansa yhteiskuntaluokasta toiseen siirtyvä.

Tarkka on tehnyt valtavan työn ja aloittanut Lehtosen tuotannon parissa jo 1960-luvulla kirjallisuudenopintojensa pro gradu -vaiheessa. Pitkä suhde tutkittuun kohteeseen näkyy elämäkerrassa: se on perusteellinen ja paneutunut, mutta kärsii myös liiasta runsaudesta. Valintojen tekeminen – mitä ottaa ja mitä jättää – voi tuntua hankalammalta silloin, kun kohde on ”lähellä” ja materiaalia on runsaasti. Valintojen tekeminen kuuluu joka tapauksessa elämäkerturin työhön ja ratkaisujen ääneen lausuminen nostaisi reilummin esille sen tosiasian, että elämäkerta on aina kirjoittajansa *tulkinta* kohteensa elämästä.

Tarkan elämäkerta on yhtäältä Lehtosen tuotannon referointia, selostusta ja ristiriitaisen vastaanoton esittelyä ja toisaalta hänen elämänsä seuraamista sairauksien, ystävyyssuhteiden, matkojen ja rakkauksien kautta. Lehtosen oma ääni pääsee esiin hänen runsaan kirjeenvaihtonsa kautta.

Tasapainoilu tuotannon kuvailun ja elämästä kertomisen välillä horjuu paikoitellen, kun tuotanto haukkaa turhan pitkiä jaksuja elämäkerrasta: esimerkiksi Lehtosen tunnetuimman teoksen – *Putkinotkon* (1919–1920) – todenvastaavuuksien tutkailuun (keitä todellisia ihmisiä oli romaanin henkilökuviensa takana) ja juonen referoimiseen kuuluu lähes seitsemänkymmentä sivua. Kiinnostavampaa olisi saada tietää, miten Tarkka kirjallisuudentutkijana sijoittaisi romaanin suomalaisen kirjallisuuden kentälle ja miten sen teemat asetuvat suhteessa muuhun samanaikaiseen kirjallisuuteen.

Valitettavasti Tarkka ei hyödynnä uusinta historian- ja kirjallisuudentutkimusta, jossa arvioidaan uudelleen Lehtosenkin teoksen kuvaamaa aikaa suurlakosta 1905 sisällissotaan 1918. Niissä etualalle on noussut nimenomaan suoma-

laisen sivistyneistön ja ns. kansan eli eri yhteiskuntaryhmien välisen suhteen analyysi. Jo Putkinotkon alaotsikko ”kuvaus laiskasta viinatrokarista ja tuhmasta herrasta” alleviivaa tuota mutkikasta suhdetta. Romaani ehdottaa omanlaisensa tulkinnan suhteen dynamiikasta samoin kuin yhdenlaisen näkemysniistä yhteiskunnallisista syistä, jotka johtivat lopulta sisällissotaan.

Samalla tavalla koko Lehtosen tuotanto jää elämäkerrassa vaille kotimaista ympäristöään, johon se kuitenkin elimellisesti nivoutuu. Vaikka Putkinotko olisikin ollut eurooppalainen moderni romaani – Tarkka painottaa ensisijaisesti tuotannon yhteyksiä eurooppalaisiin klassikoihin –, se on myös kotimainen romaani, jonka kontekstuaalisointi olisi korostanut sen merkitystä vielä painavammin. Yhteydet samanaikaisen F. E. Sillanpään tuotantoon (joka jää elämäkerrassa vain mainintojen varaan tai Nobelkilpapakumppaniksi) valaisisivat Lehtosen tuotantoa mainiosti: kirjailijathan painivat osin samojen aiheiden ja teemojen kanssa, mutta aivan eri tyyllillä ja tekniikalla.

Lehtosen vastaanotto aikoinaan oli ristiriitaista: tätä osaa Tarkka valottaa kiinnostavasti referoiden eri lehtien kriitikoiden näkemyksiä ja kiistoja. Kirjailijan omintakeinen suomen kieli, satiirinen tyyli ja henkilöahmojen groteski ruumiillisuus eivät istuneet parhaimmalla mahdollisella tavalla sotienväliseen ihanteellis-isänmaalliseen ilmapiiriin. Parhaiten häntä ymmärrettiin suomenruotsalaisten kirjailijoiden taholta – eritoten Hagar Olsson ja Elmer Diktonius kykenivät arvioimaan näkemään Lehtosen satiirin kärjen. Lehtosen viimeiseksi jäänyt teos *Henkien taistelu* (1933) on satiirinen ja tarkkanäköinen aikalaiskuva oikeistopopulismin noususta Suomessa – ja sellaisena jälleen valitettavasti ajankohtainen.

Jälkisanoihin Tarkka kirjaa Lehtosen oman kysymyksen: ”Mikä

oikeus ulkopuolisilla on koskea ihmisen sisimpään kokemukseen?” Hän vastaa itse näin: ”Tämän kirjan syntyessä olen tullut entistä vakuuttuneemmaksi elämäkerran tekijän oikeudesta yritykseensä. Lehtosen kiukku on ymmärrettävää, mutta hänen työnsä yksityinen ja yleinen merkitys on lopulta niin painokas, että se vaatii tutkimusta, nyt ja edelleen” (s. 534). Jälkisanoihin kirjattu oikeutus ei aivan riitä vakuuttamaan elämäkerran lukijaa. Elämäkertatutkimuksen puolella on jo kymmenen vuoden ajan pohdittu elämäkerran kirjoittajan eettistä ja moraalista vastuuta sekä kirjoittamiseen liittyviä valtakysymyksiä. Miten jäsentää toisen elämä, mitä ottaa ja mitä jättää? Kuinka paljon kohde saa oman äänensä kuuluville? Miten kirjoittaisin toisesta niin, että se olisi reilua ja oikeutettua? Näitä kysymyksiä soisi pohdittavan tulevissa kirjailijaelämäkerroissa ääneen ja avoimesti.

– KUKKU MELKAS